

Казус:2

Комила ўзининг ичкиликбоз эрини йўқотиш учун уни заҳарламоқчи бўлади. Шу мақсадда у ичига ўлдирадиган дозада заҳар солиб, иккита котлет тайёрлади. Кечки овқат пайтида Комила заҳарланган котлетларни эрининг олдида қўйди. Аммо эри дўстиникида овқатланганини айтиб, котлетларни емади.

Терговчи Комиланинг ҳаракатини ЖКнинг 25, 97-моддаси 1-қисми билан квалификация қилди. Ҳимоячи эса Комила 26-моддага асосан жиноий жавобгарликка тортилмаслиги керак, чунки у эрини котлетларни ейишга мажбурламаган, дейди.

Бўлиб ўтган воқеани ўрганинг, қилмишни юридик таҳлил этинг (объект, объектив томон, субъект ва субъектив томонларини аниқланг).

Жиноят кодекси ҳамда тегишли Олий суд Пленуми қарорига асосланиб, терговчи, адвокат ҳамда суд томонидан қилмишга берилган ҳуқуқий баҳоларнинг ҳар бирини муҳокама қилинг ва унга нисбатан ўз фикрингизни баён этинг.

Жавоб:

Ушбу казусда ўрганиб танишиб чиқиладиган ҳолатларни атрофлича ўрганиб энг аввало (объект, объектив томон, субъект, субъектив томон)ларини аниқлаш лозим.

Жинойт объекти бу: Эрнинг ҳаёти даҳлсизлигини тартибга солувчи ижтимоий муносабатлардир.

Жинойт объектив томон бу: жиноят ҳаракат билан содир этилган бўлиб, “Комила ўзининг ичкиликбоз эрини йўқотиш учун уни заҳарламоқчи бўлади ҳамда шу мақсадда у ичига ўлдирадиган дозада заҳар солиб, иккита котлет тайёрлади”.

Субъект бу:Комила. “Жиноят содир этгунга қадар ўн олти ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахслар жавобгарликка тортиладилар”(17-модда)

Субъектив томон бу: Заҳарланган котлетларни эрининг олдига қўйиши.

Юқоридаги ҳолатда Ўзбекистон Республикаси Конситутсиясининг 24-моддасида **Яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир.** деб қаттиқ белгилаб қўйилган шу ҳолатдан келиб чиқиб Комила ўз эрининг жонига суиқасд қилишига ҳуқуқий баҳо беришга бир неча омилларни ўрганиб ўз фикримни ҳар томондан баён қилишга ҳаракат қиламан шу ўринда терговчи, адвокат ва судя сифатида ҳар томондан ҳолатга баҳо бериб бориб ҳолат юзсидан умумий фикирларни илгари суриш мақсадга мувофиқ бўлади. Фуқаро Наргизанинг эрини ўлдириш мақсадида котлетларга заҳар солганлиги лекин маълум сабабларга кўра суиқасд амалга ошмай қолиши натижада Фуқаро Наргизанинг ҳаракатига нисбатан терговчи ЎзРЖК нинг 25, 97-модданинг 1-қисми билан квалификация қилади хўш бу қанчалик тўғри?

Адвокат ўз ҳимояси остидаги шахсга нисбатан 25-модда нотўғри қўлналганлигини Наргиза эрини котлетларни еишга мажбурламаганлигини айтади адвокатнинг шу ўриндаги кўрсатган эътирози ўринлими?

Келинг ҳозир юқоридаги ҳолатлардаги терговчи ва адвокат ўртасидаги қарама-қаршиликларни атрофлича ўрганиб бирин кетин тўхталиб ўтсам.

Бу ерда терговчининг **25-моддани** қўллаш квалификацияни яқиндан ўрганиб чиқалиган бўлсак ушбу моддада **Шахснинг қасддан қилинадиган жиноятни содир этиш ёки яшириш учун шарт-шароит яратувчи қилмиши ўзига боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра содир этилиши бошлангунга қадар тўхтатилган бўлса, бундай қилмиш жиноятга тайёргарлик кўриш деб топилади.**

Қасддан содир этиладиган жиноят бошланиб, шахсга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра охирига етказилмаган бўлса, жиноят содир этишга суиқасд деб топилади.

Жиноятга тайёргарлик кўрганлик ва жиноят содир этишга суиқасд қилганлик учун жавобгарлик ҳам ушбу Кодекс Махсус қисмининг тамом бўлган жиноят учун жавобгарликни белгиловчи моддасига мувофиқ ҳал қилинади деб ёритиб кетилган.

Адвокат томонидан кўрсатилган модда 26-модда квалификация қилинишини талаб қилиши Комила эрини мажбур қилмаганлигини важ қилиб 25-моддага мос

тушмаслигини айтади. Лекин **26-модда** шуни кўрсатиб турибтики ушбу модданинг 1 қисмида **Шахс жиноятга тайёргарлик кўриш ҳаракатларини ёки жиноят содир этишга бевосита қаратилган ҳаракатларни охирига етказиш мумкинлигини англаган ҳолда тўхтатса, шунингдек жиноий оқибат келиб чиқиши мумкинлигини англаган ҳолда, шундай оқибат келиб чиқишининг олдини олса, жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш деб топилади** деб ёритиб кетилган.

Агар химоячи такидлаганидек 26-модда билан квалификация қилиш учун бу ҳолатда етарлича асос йўқ чунки Комила эри котлетларни ейиш ҳаракатини амалга ошираётган пайтида турли хил бохоналар қилиб уни қайтариб олиб кетиб захарланган котлетларни ташлаб юбориб йўқ қилганида ушбу ҳолат ҳақиқатдан ҳам ихтиёрий қайтишга асос бўлиб химоячи ушбу модда тўғрилигини исботлаган бўлар эди афсуски Комилада бундай ҳолат кузатилмаганлиги учун ушбу моддани қоллаш ноўринхисобланади.

Шу ўринда хулоса қиладиган бўлсак бу ерда терговчи томонидан 25, 97-моддаси 1-қисми тўғри квалификация қилинганлиги маълум бўлмоқда.

97-моддада биринчи қисми

Қасддан одам ўлдириш —

ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори 3-бандида Қасддан одам ўлдиришга суиқасд қилиш фақат тўғри қасд билан содир этилиши мумкин, (22-модда) чунки, бунда айбдор ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаган, жабрланувчининг ўлимига кўзи етган ва унинг ўлимини истаган бўлади, бироқ ўлим айбдорга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра (жабрдийданинг фаол қаршилиги, бошқа шахсларнинг аралашуви, жабрланувчига ўз вақтида тиббий ёрдам кўрсатилганлиги ва ҳ.к туфайли) юз бермайди.

Шу сабабли, айбдорнинг жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш ниятида ҳаракат қилган-қилмаганлигини, ўлим юз беришини истаган-истамаганлигини ва қандай ҳолатлар исталган натижа юз беришига тўсқинлик қилганлигини аниқлаш зарурдир.

Адвокат (химоячи) бу ҳолатда Комила айбини ўз бўйнига олган чин дилдан пушаймонлигини важ қилиб **55-модда жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар** биринчи бандининг

А) Айбини бўйнига олиш тўғрисида арз қилиш, чин кўнгилдан пушаймон бўлиш ёки жиноятни очиш учун фаол ёрдам бериш.

В) Оғир шахсий, оилавий шароитлар оқибатида ёки бошқа мушкул аҳволда жиноят содир этиш;

И) Жабрланувчининг ғайриқонуний ёки ахлоққа зид хулқ-атвори таъсири астида жиноят содир этиш.

Жазо тайинлашда суд ушбу моддада назарда тутилмаган бошқа ҳолатларни ҳам енгиллаштирувчи ҳолат деб топиши мумкин.

Енгиллаштирувчи ҳолат ушбу Кодекс Махсус қисмининг моддасида жиноят таркибининг зарурий белгиси сифатида назарда тутилган бўлса, жазо тайинлашда ҳисобга олинмайди.

Шарҳланаётган модданинг "а" банди уларга хос бўлган хусусиятларнинг бир хиллиги билан ажралиб турадиган шарт-шароитлар гуруҳини белгилаб беради. Хусусан, мазкур шарт-шароитлар айбдор жиноятни тамомлаганидан сўнг у амалга оширадиган ҳаракатларнинг фаоллиги ва бир мақсадга қаратилганлиги билан ажралиб туради. Бундан ташқари, қайд этилган омилларнинг мавжудлиги айбдор ҳуққининг аксилижтимоий йўналишининг барқарор эмаслигидан далолат бериб, бу эса ўз навбатида жазони енгиллаштириш учун асос бўлади. Шу муносабат билан, айбдор жиноятни содир этганидан сўнг айбини бўйнига олиб келса ёки содир этган ишидан чин юракдан пушаймон бўлса, ҳамда жиноятнинг фош этилишига фаол кўмаклашса, у ҳолда суд ишни кўриб чиқишда мазкур шартни жазони енгиллаштирадиган ҳолат деб қараши лозим.

57¹-моддасида Айбдор ўз қилмишига амалда пушаймон бўлганида жазо тайинлаш.

Ушбу Кодекс 55-моддаси биринчи қисмининг «а» ва «б» бандларида назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлган ва ушбу Кодекс 56-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган жазони оғирлаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаган тақдирда жазо муддати ёки миқдори ушбу Кодекс Махсус қисмининг тегишли моддасида назарда тутилган энг кўп жазонинг учдан икки қисмидан ошмаслиги керак. Мазкур қоида жавобгарликни оғирлаштирадиган ҳолатларда қасддан одам ўлдириш (97-модданинг иккинчи қисми) ва терроризм (155-модданинг учинчи қисми) билан боғлиқ жиноятларни содир этган шахсларга татбиқ этилмайди.

Айбланаётган Комилага нисбатан яна бир моддани қўллаш мани назаримда мақсадга мувофиқ бўлган бўларди

57-модда Енгилроқ жазо тайинлаш:

Суд содир этилган жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини жиддий камайтирувчи ҳолатларни эътиборга олиб, алоҳида ҳолларда ушбу Кодекс Махсус қисмининг моддасида назарда тутилган мазкур жиноят учун белгиланган жазонинг энг кам қисмидан ҳам камроқ ёки шу моддада назарда тутилмаган бошқа енгилроқ турдаги жазони тайинлаши мумкин.

Ушбу муаммоли вазиятда суд ишига алоқадор 58-модданиям бази қисмларини илгари сурдим.

58-модда Тамом бўлмаган ва иштирокчиликда содир этилган жиноятлар учун жазо тайинлаш

Суд шу асосларни эътиборга олиб, ушбу Кодекс Махсус қисмининг моддасида қўлланилиши шарт деб кўрсатилган қўшимча жазони тайинламаслиги ҳам мумкин.

Содир этилган қилмиш хусусиятларини ифодаловчи ҳолатлар, яъни айбдорнинг шахси, айбининг шакли ва даражаси, жиноят қилиш шароити ва сабаблари, шахснинг жиноятни содир қилгунча ва ундан кейинги ҳуққ-

атвори жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини жиддий камайтирувчи ҳолатлар деб топилиши мумкин.

Суд тамом бўлмаган жиноят учун жазо тайинлашда жазо тайинлашнинг умумий асосларига амал қилган ҳолда жиноятнинг оғир-енгиллигини, жиноий ният амалга оширилишининг даражасини ва жиноятни охирига етказа олмаганлик сабабларини ҳам ҳисобга олади.

Жиноятга тайёргарлик кўрганлик ҳамда жиноят содир этишга суикасд қилганлик учун жазонинг муддати ёки миқдори ушбу Кодекс Махсус қисмининг тегишли моддасида назарда тутилган энг кўп жазонинг тўртдан уч қисмидан ошмаслиги керак. Мазкур қоида:

а) ўта хавфли рецидивистларга, уюшган гуруҳ ёки жиноий уюшма аъзоларига нисбатан;

б) тинчлик ва хавфсизликка қарши тамом бўлмаган жиноятлар учун, шунингдек қуйидагилар билан:

жавобгарликни оғирлаштирадиган ҳолатларда қасддан одам ўлдириш билан;

Тамом бўлмаган жиноятлар учун умрбод озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо тайинланиши мумкин эмас.

Иштирокчиликда содир этилган жиноят учун жазо тайинлашда суд ҳар қайси айбдорнинг жиноятда иштирок этганлик хусусияти ва даражасини ҳисобга олади. Ҳар қайси иштирокчининг шахсига тегишли бўлган енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатлар суд томонидан фақат шу иштирокчининг ўзига жазо тайинлашда ҳисобга олинади.

Хулоса:

Айбланувчи Комиланинг иши бўйича йўқорида барча келтирилган далиллар уни шубҳасиз айбдор деб топишга асос бўлади лекин бази моддаларнинг киритилганлиги атрофлича таҳлил қилишга урунишлар оқибати орқали жазо муддатини Судянинг одилона ҳукми орқали камайтириш мумкин деб ҳисоблайман Комиланинг қилган ишларидан пушаймонлиги, уни аёл кишилигиниям инобатга олиниши жазони енгиллаштиришга асос бўлади диган фикрдаман.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 24- modda. Toshkent, "Adolat", 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 25-26-97-55-57-57¹-58-moddalari Toshkent "Adolat".2019.
3. Rustambayev M.X. O'zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 1. Jinoyat haqida ta'limot. Darslik. 2-nashr, to'ldirilgan va qayta ishlangan – T.: O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi plenumi (Qasddan odam o'ldirishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risidagi) 3-band 24.09.2004-yil
5. Lex.uz